

DÜNYA TİCARETİNDE GÖRÜLEN YENİ GELİŞMELER VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN İKTİSADİ PERFORMANSLARI

Yrd.Doç.Dr.Hasan İSLATİNCE
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü

ABSTRACT

In this study, we tried to examine the current statue of both developed and developing countries. In addition, we reviewed the advantages and disadvantages brought by Uruguay Round for developing countries, in the light of recent developments in world economy.

ÖZET

Bu çalışmada dünya ekonomisinde meydana gelen yeni gelişmeler çerçevesinde gelişmiş ülkelerin yeni konumları, gelişmekte olan ülkelerin durumları incelenecek ve Uruguay Round Anlaşmasının gelişmekte olan ülkelere sağlayacağı avantaj ve dezavantajlar ortaya konulacaktır.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yirminci yüzyılın sonunda dünya ekonomisinde, baş döndürücü bir hızla ve uzun erimli etkiler yaratabilecek değişiklikler yaşanıyor. Özellikle 1980'lerde başlayan ve 1989'da hızlanan bu gelişmeler "globalleşme" kavramı ile literatürümüze girdi ve ekonomik gelişmeleri anlatırken referans noktası oldu. Globalleşme ya da küreselleşme kısaca, ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonu, yani dünya pazarlarına açılma diğer bir ifadeyle, dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesi olarak tanımlanabilir .

1. GLOBALLEŞME (KÜRESELLEŞME) EĞİLİMLERİ

Globalleşme uluslararası mal ve sermaye piyasalarındaki genişleme aracılığıyla yeni fırsatlar sağlar. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde globalleşme firmaların piyasaya açılmalarını gerektirmektedir

Günümüzdeki eğilim liberalleşmiş uluslararası finansal işlemlere, ticari kısıtlamaların serbestleşmesi ve ekonomik faaliyetleri etkileyen doğrudan kontrollerin azaltılması yönündedir ¹. Çünkü ulusal piyasaların entegrasyonu, ölçek ekonomilerinden faydalanılmasını ve üreticilerin rekabete girmelerinin şiddetlenmesini sağlar ².

Küreselleşme çerçevesinde dünya ekonomisinde görülen iki önemli gelişme:

i) Dış ticarete endüstri dışı ticaretinin hızla gelişmesi, ii) Firma içi ticaretin görece olarak önem kazanmasıdır.

Bilindiği gibi, dış ticaret uzun süre endüstriler arası ticaretten oluşmaktaydı. Bu durumda ülke örneğin malını ihraç ederken, başka bir sektörün malı olan giyim eşyasını ithal etmekteydi. Ancak, son zamanlarda endüstri içi ticaret önem kazanmış ve bu ticarete başlıca iki

¹ Anne O. KRUGER, "Asian Trade And Growth Lesson" In *American Economic Review*, Vol. 63, No:2, May 1993, p.111.

² Rochel, MC CULLAG, "The optimality Of Free Trade: Sience Or Religion", In *American Economic Review*, No: 2, May 1993, p.369.

şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlar, aynı sektör tarafından yönetilen, ancak üretimin değişik alanlarında üretilmekte olan malların ticareti ile, kolaylıkla ikame edilebilir olan ve farklı özelliklere sahip malların ticaretidir.

Birinci durum, belirli malların örneğin otomobilin değişik parçalarını çeşitli ülkelerde üretilmesiyle ortaya çıkmakta, ikinci olurum ise; onun farklılaşmasının önem kazandığı beyaz eşya, otomobil, ayakkabı, iletişim araçlarının dış ticaretinde görülmektedir³.

Uluslararası ekonomi ve ticaret alanında oluşan olayların herhangi bir ülkeye yansımaları, giderek daha kısa sürede ve daha etken ölçülerde olması nedeni ile uluslararası olma yeteneğinin önem ve etkinliği de artmaktadır. Savaş sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerin hepsinin olmasa bile çoğunun uyguladığı görece otonom ulusal iktisadi gelişme modellerinin artık anlamlı olmadığı tek ve bütünleşmiş bir dünya ekonomisine doğru bir değişim görmekteyiz. Daha açık yapıya sahip olan bu dünya ekonomisinde, çok önemli değişimler alışla gelmemiş bir hızla ortaya çıkmakta buna bağlı olarak da bağımsız rekabetçi firmalar açısından sistem gelecekteki gelişmelerin tahmin edilemeyeceği belirsiz bir yapıya bürünmektedir⁴.

Diğer taraftan dünya ticaretinde uluslar üstü şirketlerin payı hızla artmaktadır. Yeniliklerin çapı o ölçüde artmıştır ki, artık firmaların gücü karşılaştırılırken ellerindeki patentlerin sayısı kullanılmakta; aynı mallar piyasaya sürekli yeniliklerle gelmekte firmalar ve ülkeler arasında rekabet gücünde devamlı kaymalar ortaya çıkarmaktadır⁵. Yapıları itibarıyla uluslar üstü şirketlerin ülkenin çıkar ve değerlerinden ziyade, genel bazda dünya çapında kâr modeline yönelmiş olan uluslar üstü firmalar rakipleriyle dünya pazarlarında büyük bir rekabete

³ Subidey , TOGAN,“2000’li Yıllarda Dünya Ticaretinde Gelişme ve Beklentiler”, **OAİB’den İhracat Bülteni**, Sayı: 25-26, Yıl: 3, Mayıs-Haziran 1996, s.13.

⁴ Rence,PRENDERGES, Frances, STEWART, **PIYASA GÜÇLERİ VE KÜRESEL KALKINMA** (Çev. İdil Eser), İstanbul, Yapı Kredi Yay.1995, s.18.

⁵ Erol, KUTLU, **Dünya Ekonomisi**, Eskişehir, Anadolu Üniv. İ.I.B.F., 1995, s.110.

girmişler, bu amaç doğrultusunda, yatırım ve üretimlerini dünyanın farklı yerlerine taşımışlardır. Bunu da, mal ve hizmetler için global bir pazar oluşmasında önemli bir paya sahip olan, iletişim ve finansman teknolojilerindeki inanılmaz gelişme ön ayak olmuştur .

1.2. Globalleşme Sürecinde Uruguay Round

Küreselleşme sürecinde sağlanan en önemli gelişmelerden biri de Dünya Ticaret Örgütünü kuran Uruguay Nihai Senedi'nin 1995 yılında imzalanmış olmasıdır. Bu kapsamda işbirliği ve blokların dünya ticaretinde gelişmeleri, dünya ticaretinin kesin kurallarını da belirlemekte ve giderek milli devlet olgusunun yerinc, ortak menfaatlerle tarafların birbirine bağlanmasını sağlamaktadır ⁶.

Tarımdan tekstile, anti-dampingden sübvansiyonlara, teknik engellerden fikri mülkiyet haklarına kadar geniş bir alanda dünya ticaretinin ve giderek ekonominin bütünlüşmesi, küreselleşmesi yolunda bu güne kadarki en büyük adım atılmıştır ⁷.

Uruguay Round Antlaşması'nın imzalanmasıyla gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret politikası da kısıtlanacaktır. Uruguay antlaşması ile varılmak istenen nokta -kısaca Yeni Ekonomik Düzen diye de adlandırılmaktadır- gümrük vergilerinin çok düşük düzeye indirildiği ve korumanın büyük ölçüde Ar-Ge desteğine indirildiği bir ortamdır⁸. Uruguay Round çerçevesinde sanayi ürünlerinde uygulanan gümrük vergileri önümüzdeki on yıl içinde üçte bir oranında azalırken, “Çok Elyafıllar Antlaşması” gibi gönüllü ihracat kısıtlamalarının zaman içinde

⁶ Adnan, MOLIBIDI, **Türkiye'nin 2000'li Yıllarda Dünya Ticaretinde Gelişme Beklentileri Paneli, Türkiye'nin 2000'li Yıllarda İhracat ve Hedefleri**, DAIB'den İhracat Bülteni, Sayı: 25, Yıl: 3, Mayıs-Haziran 1996.

⁷ ONANER, Mehmet Ş., “Dünya Ticaret Örgütü, Yeni Gündem ve AB Endeksi”, Ankara, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı:12, Temmuz 1996, s.75.

⁸ N.Lerzan, ÖZKALE, “Uruguay Antlaşması, Dünya Ticaret Örgütü ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, **Dış Ticarete Yorum**, Sayı: 35, Şubat 1997. S.15.

kaldırılmasına ve tarım ile hizmet ticaretinin çok taraflı ticaret kurallarına tabi tutulmasına karar verilmiştir.

1.3. Uruguay Round'un Gelişmekte Olan Ülkelere Olası Etkileri

Uruguay Round'u geliştirmekte olan ülkelere bir takım avantajlar sağlayabilecektir.

Gümrük tarifelerinin ve tarife dışı engellerin kalkması ile birlikte dış rekabete açılacak olan ülkelerin iç piyasalarında;

- Yerli kaynak kullanımında verimliliğin artabileceği,
- Üretimde ölçek ekonomilerinin gerçekleştirilebileceği,
- Dışa açılma ve küresel işbirliğinin artışı ile birlikte teknoloji gelişiminin mümkün olabileceği belirtilmiştir.

1.4. Uruguay Round'un Gelişmekte Olan Ülkelere Sağlayacağı Avantajlar

- Dünya piyasalarına giriş kurallarının daha belirgin ve daha adil olması nedeni ile dünya pazarlarına girişin kolaylaşması,
- Ticarete ayrımcılığa karşı korunma,
- İhraç ürünlerinin çeşitlenmesi,
- Tarife dışı engellerin kaldırılması,
- Bölge içi ticaretin artması,
- Yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelere yönelik yatırımların artması.

1.5. Uruguay Round'un Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Oluşturacağı Dezavantajlar

- Gelişmekte olan ülkelerin ABD ve AB nezdinde sağladıkları preferansların erozyona uğraması,
- İthal gıda maliyetinin artması,
- Yerel üretimin maliyetlerinin artması,

- İhracatta çiftçilere verilecek teşviklerin azalması,
- Gümrük vergilerinin düşürülmesiyle milli gelirden kayıpların ortaya çıkması.

Son yıllarda, imalat sektöründeki ticaret liberalizasyonunda değişim gözlenmektedir. Sayısal kısıtlamaların, ihracatı kısıtlamak için yapılan gönüllü antlaşmaların denetimli ticaret, sübvansiyon ve damping olanaklarından arttığı görülmektedir. Kısıtlamalar sadece, tekstil, giyim, deri ve oyuncak gibi emek yoğun sektörleri değil, otomobil, elektronik ve çelik sektörlerini de etkilemektedir ⁹.

Öte yandan dünya ekonomisinde bloklaşma eğilimleri, blok dışında kalan firmaları blok içi üretime yönlendirmekte ve blok içi firmalar ise görece olarak artan korumacılık karşısında blok içi şirketler veya çok uluslu şirketlerle yeni işbirliği arayışlarına girmek durumundadırlar. Yabancı sermayenin girişini teşvik edecek istikrarlı makroekonomik ve siyasal ortam bu açıdan önem kazanmıştır ¹⁰.

Ekonomik bütünleşmelerin ve gümrük birliklerinin oluşmasının hızlanmasıyla 1963'ten itibaren dünya ihracatı 1970 petrol şokundan sonra değişik bir trend içerisinde hızla gelişme ve genişleme eğilimi göstererek 1968'de 3500 milyar dolara, 1989'da ise 3775 milyar dolara ulaşmıştır ¹¹. 1990'ların ilk yarısında başlayan durgunluk 1994 yılının ikinci yarısında yerini canlanmaya bırakmıştır. 1991 yılında son 25 yılın en düşük büyüme hızı gerçekleşmiştir.

1950-1994 dönminde dünya üretimi ortalama olarak %4 oranında artarken, dünya mal ticareti % 6.4 oranında artış göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, dünya ticaretinde %16'lık bir artışa neden olmaktadır. 1970'li

⁹ PRENDERGIES-STEWARD, s.49.

¹⁰ Gökhan, ÇAPOĞLU, Türkiye İstikrar İçinde Nasıl Kalkınır? Ankara, Adım Yayınları: 31, 1. Basım, Haziran 1992, s.75.

¹¹ Mete, OKTAY, Alican, KAVAS, Mustafa, TANYERİ, TOBB İhracat Geliştirilmesi ve Ortak İhracat Pazarlama Grubu, Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Çözüm Öncelikleri Dizisi: 6, Ankara, 1982, s.16.

yıllarda dünya ihracatının dünya gelirine oranı % 11 iken, bu oranın günümüzde % 18'lere çıktığı görülmüştür¹².

Dünya ticaretindeki gelişmeler uzun süreli bir perspektif içerisinde değerlendirildiğinde, birçok belirgin sorunun kronikleştiği gözlemlenmiştir. Örneğin 1970'lerde başlayan ikinci 10 yıllık dönem, gelişmiş ülkelerin yüksek orandaki enflasyon ile bütünleşen büyümelerindeki durgunluk, petrol şoku ve şok sonucu çarpıcı bir şekilde yükselen petrol fiyatları ve gelişen ülkelerin ödemeler dengesindeki büyük orandaki açıklar, geleneksel petrol ihracatçısı olan gelişen ülkelerde sürekli olarak bozulan ticaret hadleri yanında, ithalatı yapılan yatırım malları ve gıda maddeleri maliyetlerindeki artıştan kaynaklanan büyük orandaki kayıplar, endüstrileşmiş ülkelerin ekonomilerinin canlanması, uluslararası platformda dünya ticaretinin doğrudan etkileyen yeni beklenmedik oluşumlar. Uluslararası ticaretteki bu gelişmeler ve olağan dışı sapmalar, ekonomik şartlar dizisi olarak nitelendirilebilir .

Ayrıca ticaret stratejisinde iki yeni eğilim de göze çarpmaktadır. Birincisi, hizmetler sektöründeki ticarete liberalleşme, ikinci de bölgesel serbest ticaret anlaşmalarıdır. Ticaretin serbestleştirilmesi yolundaki tartışmaların çoğunda, geçmişte üzerinde durulan konu mal ticaretiydi. Ancak günümüzde yapılan ampirik çalışmalarda, hizmetler sektöründeki ticarete dikkat çekilmektedir. Aslında, hizmetler sektöründeki ticaretin serbestleşmesi mal ticaretindeki serbestleşmeden farklı değildir¹³.

¹² TOGAN, s.12-13.

¹³ Rudiger, DORNBUSH, "The Case For Trade Liberalization In Developing Countries", *Journal Of Economic Perspectives*, Volume: 6, Number: 1, Winter 1992, p.83-84.

2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN PERFORMANSLARI

1974 yılındaki petrol şokundan bu yana dünya mal ve hizmet ticaretindeki gelişmeler oldukça önemli yeni dengeler yaratmıştır. Bir önceki on yılda dünya ithalat ve ihracat hacmi içinde çok önemli paylara sahip olan bazı ülkeler önemlerini göreceli olarak yitirirken, yeni sanayileşen ülkelerin (NIC) ilk sıraları zorladıkları görülmüştür¹⁴.

1970'lerde ihracata yönelik sanayileşme stratejilerini izleyen ekonomiler, ihracata yönelik üretim yapan endüstrilerde olağan üstü başarı elde ettiler. Bu strateji, dışarıdan ithal edilen teknoloji ve know-how'un hızla absorbe edilmesi, işgücüne dayalı olarak maliyetlerdeki karşılaştırmalı üstünlüğün birleşmesiyle oldukça iyi işledi. İhracata yönelik sanayileşme 1960'lı yıllarda ve 1980'lerin sonunda sürdürüldü. Dünyada ihracata yönelik üretim büyümeye devam etti. Azgelişmiş ülkelerin payı da artışını sürdürdü. 1963-1970 dönemindeki yedi yıl içinde % 4.2'den % 5'c yükseldi. Ancak 1971-1978 dönemindeki yedi yıl içinde % 5.2'den % 8.1'e yükseldi. Önceki dönemde elde edilen oranın üç veya dört katı büyüdü. Dünya ekonomisindeki hızlı gelişme ulusal hükümetler için, ekonomilerinin dünya ekonomisine uyumu ve bu konuda yapılacak düzenlemeleri de güçleştirmektedir. İhracat önderliğinde büyüme gerçek anlamda borçlanarak büyüme haline dönüşünce, azgelişmiş ülkelerin daha rasyonel bir şekilde ihracata yönelmelerinin gerekliliği ortaya çıktı¹⁵. Ülkelerin artık daha çok yapısal reformları gerçekleştirmelerinin gereği ve makroekonomik istikrarın sağlanmasının ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin sürdürülmesinde zorunlu olduğu ortaya çıktı. IMF'nin 1994 yılında 120 ülkeyi kapsayan incelemesinde, yüksek oranda büyüme sağlayan ülkelerin (elde edilen istatistikî veriler doğrultusunda) başarısı şuna bağlanmaktadır:

¹⁴ OKTAV, KAVAS, TANYELİ, s.11-15.

¹⁵ H.W.: SINGER, "Industrialisation: Where do We Stand? Where Are We Going?" In *METU STUDIES in Development* 11(1-2), 1984, p.167-171.

- Belirgin derecede yüksek tasarruf oranları,
- Yatırım oranlarının yüksekliği, özellikle GDP’de özel yatırımların oldukça hızlı oranda artması,
- Yurt içi tasarruflar aracılığıyla daha etkin yatırımların finanse edilmesi,
- Yüksek oranda büyüme elde eden ülkelerin ihracat performanslarının düşük büyüme elde eden ülkelerinkinden iki kat daha fazla olması.

İstikrarlı makroekonomik yapı düşük seviyelerde ve ılımlı enflasyon ve bunun yanı sıra mali dengelerde sağlanan istikrarı, rekabet ve istikrarlı döviz kurunun sürdürülmesini ve ödemeler dengesi pozisyonunun istikrara kavuşmasını içerir. Makro ekonomik istikrarsızlık durumunda ise bunların tersi yaşanmaktadır. Çoğu gelişmekte olan ülke, istikrarı sağlama yönünde başarılı bir şekilde birtakım girişimlerde bulundu. Bunu yaparken, bütçe açıklarını önemli ölçüde düşürerek ve kamu sektöründe reformlar yaparak, sermaye birikimini artırarak dış dengesizliklerin azalmasını sağladı. Bazı ülkelerde yapısal reformlar başarılı bir şekilde gerçekleştirildi. Bunun kapsamına, finansal, kamusal, ticari reformlar, işgücü piyasasıyla ilgili reformlar ile girişimcilerle ilgili reformlar girmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre, bir ülkenin gösterdiği büyüme performansı ile dışa açıklık derecesi arasında istikrarlı ve güçlü bir ilişki vardır ¹⁶. Teknolojik değişmelerin uluslararası ticaret yapısı üzerinde etkili olduğu ve son on yılda gelişen ülkelerin teknolojik alt yapılarını güçlendirerek dünya pazarlarında rekabetçi konuma geçtikleri gözlenmektedir. 1980’lerde ekonomik şokların etkilerini farklı düzeyde karşılayan ülkeler talep yapısını kendi lehlerine değiştirirken de, yavaş artan kaynak yönlü ihracattan daha yüksek katma değerli malların ihracatına kayabilen bazı ülkeler avantaj sağlamıştır.

¹⁶: “Developing Country Experience Testifies to Importance Of Sound Policies”, In IMF SURVEY, August 1994, p.11-15.

Tablo 1: Dünya Ekonomisindeki Temel Göstergeler

	1966- 1973	1974- 1980	1981- 1990	1991- 1993	1994	1995- 1996	1995- 2004
Büyüme*							
Dünya	5.1	3.4	3.2	1.2	2.8	3.2	3.3
Yüksek Gelirli Ülkeler	4.8	3	3.2	1.3	3	3	2.8
OECD	4.8	2.9	3.1	1.2	2.9	2.9	2.8
Diğer	3.4	7	5	6.2	5.8	6	5.6
Gelişmekte Olan Ülkeler	6.9	5	3.2	0.8	2	4	4.9
Doğu Asya	7.9	6.8	7.6	8.7	9.3	8.1	7.7
Güney Asya	3.7	4	5.7	3.2	4.7	5	5.4
Güney ve Orta Afrika	4.7	3.4	1.7	0.6	2.2	4	3.8
Latin Amerika ve Karayipler	6.4	4.8	1.7	3.2	3.9	2.4	3.5
Avrupa ve Orta Asya	7	4.9	2.9	-9.4	-7.5	0.7	3.4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	8.5	4.7	0.2	3.4	0.3	2.7	3.2
Doğu Avrupa ve Eski S.S.C.B.	7	5.1	2.7	-12.5	-9.1	0.1	3.5
+G-7 Ülkelerinde Enflasyon***		10	4.6	3.2	2.1	2.6	2.7
Dünya Ticareti***		4.9	4.3	4.1	7.1	7.1	6.2
Nominal Libor (6 aylık)		9.5	10	4.5	5.1	7.1	6.6

* GSYİH'deki değişim (%)

** Kişi başına düşen GSMH'si 8225 ABD dolarının üstündeki ülkeler

*** İhracat

+ G-7 : ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İtalya, Kanada, İngiltere

Kaynak: Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif ve Öneriler, TÜSIAD, 1996, s.49.

Sanayileşmiş ülkelerde yaşanan durgunluğa karşın, dünya ticareti 1991-93 döneminde % 4.1'lik bir hızla artmaya devam etmiştir. Bu 1974-81 krizlerinden farklı bir gelişmedir. Bu gelişmenin bir nedeni sanayileşmiş ülkelerin krize giriş ve çıkış zamanlarının farklı olmasıdır. Diğer bir önemli nokta ise; gelişmekte olan ülkelerin dünya

ticaretindeki yükselen payları ve hızla büyüyen ekonomileriyle önemli pazarlar oluşturmalarıdır. 1980'lerden bu yana gittikçe daha çok ülke ekonomisini dış pazarlara açmakta ve dünyayla entegre olmaktadır. Önümüzdeki on yılda gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmiş ülkelere daha hızlı büyümeleri ve 1980'ler boyu devam eden dünya ticaretindeki yerlerini arttırmaları sürecinin devam etmesi beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasında Asya Ülkeleri ortalamasının üstündeki büyümelerini sürdürürken, çok uzun bir dönem düşük büyüme oranları elde etmiş olan Orta ve Güney Afrika ülkelerinde bile önümüzdeki on yılda canlanma beklenmektedir. Önemli bir yapısal uyum süreci geçiren Orta ve Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde de reformlarına devam etmesi halinde büyüme hızlanacaktır.

Tablo: 2 Güney Avrupa Ülkelerinin ve Başlıca Gelişmekte Olan Ülkelerin Uzun Dönemli Performansları

	1970-80	1980-93	1970-80	1980-93	1970-80	1980-93
İspanya	3.5	3.1	12.6	7.4	16.1	8.4
İtalya	3.8	2.2	6.9	4.3	15.6	8.8
Portekiz	4.3	3	1.5	10.6	16.9	16.4
Yunanistan	4.9	1.3	11.7	5.3	14.3	17.3
Kore	10.1	9.1	22.7	12.3	19.5	6.3
Endonezya	7.2	5.8	6.5	6.7	21.5	8.5
Malezya	7.9	6.2	3.3	12.6	7.3	2.2
Tayland	7.1	8.2	8.9	15.5	9.2	4.3
Meksika	6.3	1.6	5.5	5.4	18.1	57.9
Şili	1.8	5.1	9.6	6.6	186.2	20.1
Brezilya	8.1	2.1	8.6	5.2	38.6	423.4
Arjantin	2.5	0.8	8.9	3.2	134.2	374.3
Türkiye	5.7	4.6	4.1	9.1	29.6	53.5

* Reel GSYH'deki Büyüme

** Mal İhracatı

Kaynak: Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif, TÜSIAD, 1996, s.50.

Malezya, Tayland gibi ihracatını çok hızlı arttıran ülkeler, ihracat ve üretim artışını % 6 puanlık düzeylere çıkarabilmişlerdir. Özellikle son yıllarda bütün gelişmekte olan ülkeler için bu farkın altı puan dolaylarında gerçekleşmesi bu ülkelerin dünya ticaretindeki artan konumlarını göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatında gözlenen bir diğer önemli gelişme ihracatın yapısındaki çeşitlenmedir? OECD Ülkelerinde sanayi mallarının payı 1975'te % 25 iken, bu oran 1994 yılında % 60'lara çıkmıştır.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak, dünya ticareti içinde gelişmekte olan ülkeler arası ticaretin payı 1990'da % 10 iken, 1993'te % 12'ye çıkmıştır. İhracatın yanı sıra 1991-93 döneminde gelişmekte olan ülkelerin ithalatındaki artış da % 10.5 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. Bu rakam 1980-90 döneminde % 2.2 oranında gerçekleşmiştir. Bu gelişmede en önemli etkenler ihracat gelirleri ve sermaye akımlarıyla artan finansman teknikleri ve canlı ekonomilerin yarattığı talep olmuştur .

3. GELİŞMİŞ (SANAYİLEŞMİŞ) ÜLKELERİN YENİ KONUMLARI VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİLERİ

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde sanayileşmiş ülkelerde önemli ölçüde yaşanan ticari serbestleşme ile birlikte tarife oranları düşmüştür. Buna karşın tarife dışı engeller korumacı ticaret politikalarının ana araçları haline gelmiştir. Bugün dünyadaki en kapsamlı tarife dışı ticaret engeli gelişmekte olan ülkelerin tekstil ürünleri ihracatına uygulanan (MFA) Çok Elyafıllar Antlaşmasıdır. (MFA), AB'de MFA kotalarıyla yaratılan koruma tekstil için Doğu ve Güney Asya üreticilerine karşı sırayla, % 13 ve % 18'lere, giyim sanayinde ise, sırayla % 40 ve % 25'lere varmaktadır.

Koruma önlemleri (safe guards), teşvikler (subsidies) ve antidamping uygulamaları son yıllarda dünya ticaretinde önemli enstrümanlar haline gelmişlerdir. Bu uygulamaların "kurallarının" daha

açık olarak belirmesi ve korumacı önlemlere dönüşmemesi özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemli hale gelmiştir. Endüstrileşmiş ülkeler özellikle, kendi aralarındaki ithalat-ihracatı hızla artırmaktadır. Bu kesimin, aralarında gerçekleştirdikleri toplam dış ticaret değeri, dünya ticaretinin yaklaşık % 44-51'ini oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin artan ve genişleyen diliminden, genellikle gelişen ve az gelişmiş ülkelerden çok, endüstrileşmiş ülkelerin yararlandığı bir gerçektir. Özellikle, uluslararası pazarlara sunulan başlıca ihracat malları kompozisyonunda bulunan çok yönlü ileri teknoloji uygulamış ve geliştirilmiş ürünlere yönelik talep ve değişim, endüstrileşmiş ülkelerin bu alandaki bir üstünlüğünü kanıtlamaktadır. Ayrıca, ileri teknoloji endüstrilerinin temel özellikleri olan tam rekabetçi olmayan pazar yapısı, stratejik davranış, dinamik ekonomik hacim ve teknolojik dışsal etkenler ülkelere müdahaleci politikaların uygulanması için zemin hazırlamaktadır¹⁷.

Nitekim, dünya ticaretinde katma değeri yüksek teknolojik ürünlere olan talep hızla büyümektedir. Sözkonusu ürünleri üreten ülkelerin dünya ticaretinden aldığı pay hızla artmaktadır. Gelişmiş ülkeler, emek maliyetinin yüksekliği, çevre kirliliği ve düşük kâr marjları nedeniyle 1970'li yıllara kadar lider konumunda oldukları, tekstil, deri, döküm gibi sektörleri terk etmeye başlamışlardır.

1990'ların başından bu yana dünya ticareti, dünya üretiminden daha hızlı artma eğilimindedir. 1995 yılında da, Orta Doğu hariç dünyanın tüm bölgelerinde ticaretteki büyüme, üretimdeki büyümeyi geçmiştir; mamul maddelerin ticareti gittikçe daha fazla ülkenin ekonomik gelişmesinde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Dünyada meydana gelen ekonomik entegrasyonlar, ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldırırken, üretim ve pazarlama alanında uzmanlaşmayı

¹⁷ Saadettin, DOĞAN, ABD'nin İleri Teknoloji Ticaretinde Karşılaştığı Güçlükler, Ticaret Politikaları, Wassenour Düzenlemesi ve Türkiye, Ankara, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı 2, Temmuz 1996, s.60.

sağlayarak ticaretin gelişmesinde etkili olan en önemli faktörü oluşturmaktadır.

Günümüzde birçok kalkınmış ülke sanayi ekonomilerinden hizmet ekonomilerine geçiş yapmaktadır. 1966-1993 yılları arasında sanayileşmiş ülkelerin istihdam ve üretimlerinde hizmetlerin payı sırasıyla % 42'den, % 65'e ve % 53'ten % 61'e çıkmıştır. 1973-93 döneminde sanayileşmiş ülkelerde gencl faktör verimliliği % 0.8 artarken, bu rakam hizmetlerde % 2.4 olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerdeki bu gelişme kalkınmakta olan ülkeler için bir yandan mamul mallar üretimi ve ihracatı için alan yaratmakta, diğer yandan da turizm gibi dış talebi artan hizmetler olanaklar sunmaktadır.

SONUÇ

Koruma önlemleri, teşvikler ve antidamping uygulamaları son yıllarda dünya ticaretinde önemli enstrümanlar haline gelmişlerdir. Bu uygulamaların “kurallarının” daha açık olarak belirmesi ve korumacı önlemlere dönüşmemesi özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemli hale gelmiştir.

Endüstrileşmiş ülkeler özellikle, kendi aralarındaki ithalat-ihracatı hızla artırmaktadır. Bu kesimin, aralarında gerçekleştirdikleri toplam dış ticaret değeri, dünya ticaretinin yaklaşık % 44-51'ini oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin artan ve genişleyen diliminden genellikle gelişen ve az gelişmiş ülkelerden çok, endüstrileşmiş ülkelerin yararlandığı bir gerçektir.

Günümüzde birçok kalkınmış ülke sanayi ekonomilerinden hizmet ekonomilerine geçiş yapmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerdeki bu gelişme kalkınmakta olan ülkeler için bir yandan mamul mallar üretimi ve ihracatı için alan yaratmakta, diğer yandan da turizm gibi dış talebi artan hizmetler olanaklar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ÇAPOĞLU, Gökhan: "Türkiye İstikrar İçinde Nasıl Kalkınır?" Ankara, Adım Yayınları: 31, 1. Basım, Haziran 1992.
- DOĞAN, Saadettin: "ABD'nin Heri Teknoloji Ticaretinde Karşılaştığı Güçlükler, Ticaret Politikaları, Wassenour Düzenlemesi ve Türkiye", Ankara, Dış Ticaret Dergisi, Sayı 2, Temmuz 1996.
- DORNBUSH, Rudiger: "The Case For Trade Liberalization In Developing Countries", *Journal Of Economic Perspectives*, Volume: 6, Number: 1, Winter 1992.
- KILIÇ, Neşe: "Dünya Ekonomik ve Ticari Bütünleşme Hareketleri", T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2. Sanayi Şurası, Ankara, 15-16 Haziran 1995.
- KRUGER, Anne O.: "Asian Trade And Grwth Lesson" *In American Economic Review*, Vol. 63, No:2, May 1993.
- KUTLU, Erol: "Dünya Ekonomisi, Eskişehir, Anadolu Üniv. İ.B.F., 1995.
- MC CULLAGH, "Rochel: The optimality Of Free Trade: Sience Or Religion", *In American Economic Review*, No: 2, May 1993.
- MOLIBIDI, Adnan: "Türkiye'nin 2000'li Yıllarda Dünya Ticaretinde Gelişme Beklentileri" Paneli, Türkiye'nin 2000'li Yıllarda İhracat ve Hedefleri, DAİB'den İhracat Bülteni, Sayı: 25, Yıl: 3, Mayıs-Haziran 1996.
- ONANER, Mehmet Ş.: "Dünya Ticaret Örgütü, Yeni Gündem ve AB Endeksi, Ankara, Dış Ticaret Dergisi, Sayı:12, Temmuz 1996.

OKTAY, Mete,KAVAS, Alican: “TOBB İhracat Geliştirilmesi ve Ortak İhracat Pazarlama Grubu”, **Ekonomik ve Sosyal Sorunlar Çözüm Önerileri Dizisi**: 6, Ankara, 1982.

ÖZKALE, N. Lerzan : “Uruguay Antlaşması, Dünya Ticaret Örgütü ve Gelişmekte Olan Ülkeler”, **Dış Ticarete Yorum**,Sayı: 35, Şubat 1997.

PRENDERGES, Rence,
STEWART, Frances:**PIYASA GÜÇLERİ VE KÜRESEL KALKINMA** (Çev. Idil Eser), İstanbul, Yapı Kredi Yay. 1995.

SINGER, H.W.:“Industrialisation: Where do We Stand? Where Are We Going? In **METU STUDIES** in Development 11(1-2), 1984.

TOGAN, Subidey:“2000’li Yıllarda Dünya Ticaretinde Gelişme ve Beklentiler”, **OAİB’den İhracat Bülteni**, Sayı: 25-26, Yıl: 3, Mayıs-Haziran 1996.

TÜSİAD:“Türkiye’nin İhracatına Uzun Vadeli Bir Bakış”, 1996.

IMF SURVEY:”Developing Country Expertence Testifres to Importance Of Sound Policies”, **IMF SURVEY**, August 1994.